

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ У СТУДЕНТІВ МОТИВАЦІЇ НАВЧАННЯ

Ю.А. Пантелеймоненко, магістр спеціальності «Педагогіка вищої школи»

І.С. Тодорова, к.психол.н., доцент – науковий керівник

Ключові слова: навчальний процес, мотивація навчання, пізнавальні інтереси, методи активізації розумової діяльності.

Постановка проблеми: Проблема формування мотивації тісно пов'язана з навчанням і вихованням. Це означає, що увага педагогів та психологів має бути спрямована не тільки на здійснення студентом навчання але і на те, як і що відбувається у розвитку його особистості у процесі навчально-пізнавальної діяльності. Мотивація до навчання – одна із головніших умов реалізації навчально-виховного процесу. Вона не тільки сприяє розвитку інтелекту, але і є рушійною силою удосконалення особистості у цілому. Формування мотивації у студентів у їх навчально-пізнавальній діяльності є однією з головних проблем сучасної системи освіти. Її актуальність обумовлена оновленням змісту навчання, постановою завдань формування у студентів прийомів самостійного набуття знань, пізнавальних інтересів, життєвих компетенцій, активної життєвої позиції. Соціальне замовлення суспільства вимагає від закладів освіти підвищення якості навчання та виховання, розвиток та формування конкурентоспроможного випускника, мотивованого на безперервну освіту та самоосвіту.

Аналіз останніх публікацій. Сьогодні питання розвитку мотивації навчання студентів в Україні є надзвичайно актуальним. Наше дослідження ґрунтується на загальнотеоретичних положеннях навчальної мотивації, розроблених у працях В.В. Давидова, Власової О.І. Д. Б. Ельконіна, Г. С. Костюка, О. М. Леонтьєва, С. Д. Максименка, С. Л. Рубінштейна, Є. П. Ільїна. Становлення і розвиток навчальної мотивації вивчалось М. І. Алексеевою, Л.І. Божович, С. С. Занюком, Ю. М. Орловим, П. М. Якобсоном. Проблеми мотиваційної готовності першокурсників до навчання у вищому навчальному закладі присвячені наукові розвідки Л. Ф. Алімської, Л. М. Беляєвої, Г. А. Бокарьової, А. К. Громцевої, М. С. Капельович, В. А. Раутен, Е. В. Щеликової та ін. У науковому доробку психологів Е. В. Вальтеран, Н. А. Зенкової, І. Ф. Нестерової, М. А. Силкової розкривається психологічна готовність студентів до навчальної і професійної діяльності, дається комплексна характеристика її компонентів.

Метою статті є аналіз проблеми формування навчальної мотивації, відображення педагогічних умов мотивації і стимулювання навчання, активізації розумової діяльності на заняттях у студентів вищих навчальних закладів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Мотивація навчання студентів є важливою проблемою сьогодення. Адже саме після закінчення вузу вони у повній мірі можуть проявити свої вміння та навички. Від цього залежить і їхнє майбутнє, і майбутнє нашої країни. Саме молодь може суттєво впливати на майбутнє держави. З іншого боку викладачі, усвідомлюючи свою місію, мають бути зацікавлені у тому, щоб студенти ефективно навчалися. Іншими словами, студенти мають бути мотивовані. Це має таку логіку: зацікавлений студент – міцні знання – якісний фахівець.

Формування мотивації – це виховання у студентської молоді ідеалів, створення системи цінностей, пріоритетів соціально прийнятних в українському суспільстві, у поєднанні з активною поведінкою, що означає взаємозв'язок між усвідомленими та реально діючими мотивами, єдність слова, діла та активної життєвої позиції студента.

Основним недоліком всіх традиційних дидактичних систем є недостатнє врахування мотиваційної сфери студента у навчальному процесі. Мотив учіння та конкретної професійної діяльності у студентів виникає у повному обсязі лише тоді, коли навчальний процес організується і провадиться на основі педагогіки співробітництва із застосуванням технології особистісно орієнтованого навчання, коли забезпечується суб'єктність студента у процесі навчання.[3.с.40]

В основі процесу мотивації складають потреби. Потреби – це стан певної нестачі чогось, яку організм прагне компенсувати, це внутрішня напруга, яка динамізує і спрямовує активність на отримання того, що необхідне для нормального функціонування організму і особистості у цілому. Потреба – це необхідна умова будь-якої діяльності. Однак сама по собі потреба не здатна надати діяльності чітких орієнтирів. Основна відмінність процесу і мотиву: потреба збуджує активність, а мотив – спрямовує діяльність на її задоволення. Одна і та ж потреба може обумовлювати різні мотиви, як і різні потреби можуть викликати однаковий мотив [7, С.80].

Зазвичай нами керує кілька потреб і мотивів. Для здійснення діяльності певний мотив повинен актуалізуватись, “перемогти” у боротьбі з іншими мотивами, і визначити появу цілі діяльності і відповідних дій. У результаті спостерігається або задоволення потреби і підсилення відповідного

мотиву, або незадоволення потреби і підсилення іншого мотиву. У мотивації діяльності як правило присутні кілька мотивів, що утворюють мотиваційний комплекс (ієрархію). Одні мотиви у цій системі мають провідне значення і більшу збуджувальну силу (здійснюють більший вплив на діяльність, частіше активізуються). Роль інших мотивів – нижча. Сила дії того чи іншого мотиву залежить від конкретних обставин життя, впливу інших людей, часових факторів і т.п. Тому ієрархія мотивів хоч і є відносно стійкою, час від часу змінюється. Нижчі мотиви можуть набути більшої активізуючої сили і навпаки [3, С.26].

При цьому, процес стимулювання має базуватися на широковідомій закономірності – людина для виконання певних дій повинна мати відповідний мотив. Якщо цей мотив у людини присутній і актуалізований, виконувана діяльність отримає підкріплення у необхідній мотивації. Якщо ні – дії будуть, вимушені, неприродні. Процес забезпечення активності при цьому ніби змінює свій напрям – від дій до цілі, мотиву, потреби.

Слід зазначити, що на студента впливає два види мотивації: внутрішня і зовнішня. Зовнішня мотивація заснована на заохоченнях, покараннях та інших видах стимуляції, які або спрямовують, або гальмують поведінку людини. У разі зовнішньої мотивації чинники, що регулюють поведінку, не залежать від внутрішнього «Я» особистості.

Внутрішня мотивація сприяє одержанню задоволення від роботи, викликає інтерес, радісне збудження, підвищує самоповагу особистості [6, С.48].

У навчанні процес мотивації є безперервним, оскільки вивчення певного навчального матеріалу закладає основу для викладання нового матеріалу, а дисципліни – для викладання нової дисципліни. Тобто мотивація не повинна завершуватись при проходженні чергового відрізка навчання, а зберігатись і підсилюватись для подальшого навчання. Отже, процес мотивації у навчанні має характер певного циклу, він повторюється на кожному навчальному відрізку на вищому рівні. У схематичному вигляді реалізацію мотиваційного циклу на певному етапі навчання можна представити так.

Забезпечення викладачем кожного етапу мотиваційного циклу в навчанні може здійснюватись за допомогою спеціальних прийомів і методів. Забігаючи вперед, скажемо, що метод - це спосіб викладацької роботи вчителя і організації навчально-пізнавальної діяльності учня з вирішення різних дидактичних завдань, спрямованих на оволодіння матеріалом, що вивчається, а прийом звичайно є складовою частиною або окремою стороною методу. Назвемо основні методи і прийоми мотивації і стимулювання навчання, які вдалося виділити на основі вивчення різноманітної літератури, власного досвіду викладання.

1. Комунікативна атака – це метод швидкого включення, мобілізації аудиторії до навчання; зацікавлення, дія якого ґрунтується на активізації емоційної сфери учня - викликання його подиву, захоплення через використання ефекту новизни, несподіваності. Комунікативна атака може здійснюватись на будь-якому етапі мотиваційного циклу в навчанні, але найбільший ефект вона дає на вступно-мотиваційному етапі (на початку вивчення дисципліни, теми, заняття).

2. Доведення та переконання - активізація вольових зусиль студентів через пояснення їм необхідності навчального матеріалу для життєдіяльності. Застосування цього методу вимагає високого рівня свідомості студентів, їх логічного мислення, розвинутої сили волі, довільність уваги. Немає сенсу доводити щось людині, яка байдужа до свого майбутнього, постійно відволікається від логіки міркувань викладача (наприклад, підлітку). Цей метод особливо продуктивний у дорослій аудиторії, при появі сумнівів слухачів стосовно якогось питання, висунення критичних зауважень. Від викладача потребує впевненості у поведінки, логічності і доказовості його міркувань, володіння відповідними прийомами: посилення на негативні наслідки незнання, позитивні наслідки знання; використання індукції (від конкретних прикладів до загального ствердження про необхідність) та дедукції (навпаки); посилення на несуперечливі факти та відомості;

3. Сугестія (навіювання) – цей метод полягає у опосередкованому формуванні думки про необхідність навчання через апеляцію до підсвідомості студентів. Важливо, щоб учні не усвідомили того впливу, що здійснюється, тому викладач повинен слідкувати за невимушеністю своєї поведінки його поведінки, динамізмом свого впливу на аудиторію. Навіювання досягається за рахунок таких прийомів: періодичне повторення однієї і тієї ж думки; висунення вимог до бажаної емоційної реакції слухачів.

4. Метод долання перешкод - обумовлює активізацію розумової діяльності студентів через створення спеціальних умов виконання завдань. Потребує достатньої свідомості і зрілості студентів, їх здатності до долання спеціально висунених перешкод. Прийоми застосування цього методу:

завдання на вирішення певних навчальних задач, ситуацій, виконання тестів, які неможливе виконати без вивчення матеріалів теми; стимулювання часом (обмеженість в часі, чи нагорода за швидкість); удавана недовіра до слухачів (підкреслюється складність завдання та низька ймовірність його виконання).

5. Метод делегування - залучення студентів до будь-якого етапу управління процесом

навчання. Потребує свідомості, відповідальності та зрілості студентів, їх здатності до самоорганізації, вдалого керівництва з боку викладача; особистісно-довірливе звертання до аудиторії; договір з аудиторією; звертання за радою до аудиторії; формування почуття “ми”; сумісне планування навчання (відбір змісту; форм та методів навчання, контролю); взаємоперевіряння; взаємовикладання (“метод змінних пар”)

6. Метод закріплення позитивного враження – спосіб мотивації і стимулювання подальшої самостійної роботи студентів, підтримки їх позитивного враження від заняття, теми, дисципліни, викладача. Найчастіше застосовується на завершальному етапі мотиваційного циклу. Можливі прийоми: узагальнення основних думок, підведення підсумків, резюме: заклик до дії (“запрошення” до подальшого вивчення теми). комплімент слухачам, подяка викликання сміху, особливо потрібно, якщо слухачі помітно стомилися; ефектна цитата (примушує замислитись про її зміст); нагнітання та кульмінації – розрядження (на кінець залишається найважливіше); встановлення зв'язку з попередніми та наступними темами (включається асоціативне запам'ятовування); “навчальне коло” – повторення початку заняття, але на більш глибокому рівні (наприклад, те ж питання, але слухачі самі знаходять відповідь); відстрочення закінчення (почати цікаву розповідь, пов'язану з темою заняття, і пообіцяти її завершити на наступному занятті [1, С. 146]

Висновок. Отже, стимулювання здатності людини до підвищення ефективності діяльності через вольовий імпульс призводить до переважання захисних механізмів організму, розвитку хронічного стомлення, зниження мотивації навчання. Саме активізація, стимулюючи додаткові резерви організму, дозволяє покращити умови навчання, зберігати енергоресурси, підтримувати оптимальний рівень працездатності. Для ефективності навчального процесу в університеті обов'язково слід сформувати й забезпечити для студента стимулюючо-мотиваційний компонент, який насамперед запускає мотиваційні механізми до учіння, наштовхує його до досягнення успіхів у ньому, формує і поступово розвиває професійні інтереси.

Список використаних джерел

1. Вергасов В.М. Активизация мыслительной деятельности студента в высшей школе / В.М. Вергасов. – К.: Вища школа, 1979. – 216 с.
2. Ильин Е.П. Мотивация и мотивы / Е.П. Ильин. – СПб: «Питер», 2011. – 512 с.
3. Ковальчук Г.О. Активізація навчання в економічній освіті / Г.О.Ковальчук – К.: КНЕУ, 1999. – 128 с.
4. Занюк С.С. Психологія мотивації/ Занюк С.С. – К.: Либідь, 2002. – 110с.
5. Кочарян О.С. Структура мотивації навчальної діяльності студентів : навч. посіб. / О. С. Кочарян, Є. В. Фролова, В. М. Павленко. – Х.: Нац. аерокосм. ун-т ім. М. С. Жуковського «Харк. авіац. ін.-т, 2011. – 40 с.
6. Маркова А.К. Формирование мотивации учения / А.К.Маркова, Т.А. Матис, А.Б. Орлов. – М.: Просвещение, 1990. – 192 с.
7. Обуховский К. Галактика потребностей. Психология влечения человека / К. Обуховский. – СПб., 2003. – 296с.
8. Кислюк О. Співвідношення понять „мотив”, „стимул”, „потреба” та інтерес до навчання // Соціальна психологія. – 04. – 5 (7). – 109 - 118.